

Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή

Ενότητα 5η: Κανόνες, συγκρούσεις και κυρώσεις

Μέρος 1^ο: Η προβληματική των κυρώσεων και η
θεσμοθέτηση κανόνων στη σχολική τάξη

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος

Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η παιδαγωγική σχέση:

αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή
Τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Ενότητα 5^η
Μέρος 1^ο: Η προβληματική των
κυρώσεων και η θεσμοθέτηση κανόνων
στη σχολική τάξη

Κωνσταντίνος Γ. Μπίκος
Τμήμα: Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής

Περιεχόμενα (1/3)

- Υπενθύμιση.
- Ο προβληματισμός για την πειθαρχία στο σχολείο.
- Απειθαρχία.
- Απόψεις για την επιβολή ποινών.
- Ποινές και σχολικό κλίμα.
- Η στάση των εκπαιδευτικών.

Περιεχόμενα (2/3)

- Κύρωση: Ορισμός.
- Επιβολή κυρώσεων.
- Οι κανόνες στη σχολική τάξη.
- Η κύρωση ως πρόβλημα ψυχοπαιδαγωγικής διάστασης.
- Άμεση επιβολή κυρώσεων.
- Απειλές και συμβολικές κυρώσεις.

Περιεχόμενα (3/3)

- Παράγοντες εμφάνισης προβλημάτων.
- Αμοιβή ή ποινή;
- Η παιδαγωγική αξία των κυρώσεων.
- Ενδεικτική βιβλιογραφία.

Υπενθύμιση (1/2)

- Ο εκπαιδευτικός ασκεί νομοθετική, δικαστική και εκτελεστική εξουσία!
- Κάθε «έκρυθμη» κατάσταση στην τάξη έχει στοιχεία μοναδικότητας και διαφέρει από κάποιες άλλες:
- Διαφορετικοί πρωταγωνιστές.
- Διαφορετικό κλίμα.
- Διαφορετική διάθεση του εκπαιδευτικού κ.λπ.

Υπενθύμιση (2/2)

ΣΥΝΕΠΩΣ:

*δεν υπάρχουν μαγικές συνταγές
κάθε φορά σταθμίζονται οι
συνθήκες επιλέγεται η κατάλληλη
στρατηγική.*

Ο προβληματισμός για την πειθαρχία στο σχολείο (1/2)

- Ένα πρόβλημα που απασχολεί συνήθως κάθε άνθρωπο, που κατέχει έναν ηγετικό ρόλο:

«Το κατά πόσον θα μπορούσε να «επιβληθεί», όπως λέγεται στην καθομιλουμένη.

- Είναι γνωστό ότι για πολλούς εκπαιδευτικούς η δυνατότητα να επιβάλλουν την τάξη **επηρεάζει σοβαρά την αυτοεικόνα τους.**

Ο προβληματισμός για την πειθαρχία στο σχολείο (1/2)

- Παραδοσιακά, αντιμετωπίζεται η **πειθαρχία** των μαθητών ως το μοναδικό, ίσως, προαπαιτούμενο για τη διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας ή της μάθησης.
- Θα μπορούσε να παρατηρήσει κανείς ότι η απαιτούμενη πειθαρχία αγγίζει, κάποιες φορές, τα όρια της **καθήλωσης**.
- Απαιτείται από τον μαθητή να επιδεικνύει μια «**αφύσικη**» συμπεριφορά, για κάποιες ώρες, κάθε μέρα.

Ο προβληματισμός για την πειθαρχία στο σχολείο (2/2)

- Αν όμως αντιπαραβάλλει κανείς αυτήν την καθήλωση με την προτροπή για ανάπτυξη της δημιουργικότητας, για αυτενέργεια και γενικότερα για ενεργό συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, φαίνεται να αναφύεται ακόμη **μία παιδαγωγική αντινομία** (Ξωχέλλης, 1999).
- Τελικά, η εκπαίδευση θέλει τον μαθητή **πειθήνιο** και **παθητικό δέκτη** ή αντίθετα **δραστήριο**, όπως περίπου θα συμπεριφερόταν σε κάθε δραστηριότητα της καθημερινής ζωής του;

Απειθαρχία

- Στις περιπτώσεις που παρουσιάζεται απειθαρχία, αρχίζει ο προβληματισμός για τις **ποινές ή τιμωρίες**. Η συζήτηση έχει περιστραφεί επί χρόνια γύρω από τη χρησιμότητα ή αντίθετα την **αντιπαιδαγωγικότητα των ποινών**.

Απόψεις για την επιβολή ποινών

- Τα τελευταία χρόνια κάτω και από την επίδραση διακηρύξεων της «αντιαυταρχικής αγωγής» φαίνεται να επικρατούν **προεπισημονικού τύπου φιλελεύθερες απόψεις**, που προτείνουν την **εξάλειψη** από την εκπαιδευτική διαδικασία κάθε ενέργειας, που θα περιόριζε την **ελευθερία** του μαθητή ή θα λειτουργούσε ως **αρνητική κύρωση** (Γκότοβος, 1995).

Ποινές και σχολικό κλίμα

- Η πραγματική διάσταση του προβλήματος: **αν μπορεί να λειτουργήσει οποιοδήποτε κοινωνικό σύστημα, όπως για παράδειγμα η ομάδα της τάξης, χωρίς την ύπαρξη κανόνων.**
- Το καλό συναισθηματικό κλίμα σε μία τάξη **δεν επηρεάζεται αρνητικά από τον έλεγχο** που ασκεί ο δάσκαλος στην επικοινωνία της τάξης του.

Η στάση των εκπαιδευτικών

- Οι εκπαιδευτικοί που ελέγχουν με **συνέπεια** την κατάσταση δεν είναι απαραίτητα απορριπτικοί για τους μαθητές τους.
- Οι εκπαιδευτικοί που ασκούν **ελάχιστο ή ευκαιριακά έλεγχο** δεν αποδείχτηκε ότι **ενδιαφέρονταν περισσότερο ή έτρεφαν** θετικότερα συναισθήματα για τους μαθητές τους (Brophy & Good, 1985).

Κύρωση: Ορισμός

- ΠΡΟΣΟΧΗ: Ακόμη και **άτυπες** φιλικές ομάδες αναπτύσσουν **κανόνες**.
- Ο όρος «κύρωση»: επικύρωση κάποιας συμπεριφοράς με **κριτήριο κάποιον κανόνα** που ισχύει.
- Αρνητική κύρωση: ο κανόνας καταστρατηγείται.
- Θετική κύρωση: η συμπεριφορά ευθυγραμμίζεται με τον κανόνα.

Επιβολή κυρώσεων

- Διατάραξη της επικοινωνίας στην τάξη: επιβάλλονται αρνητικές κυρώσεις.
- «Παρέμβαση» κοινωνικού ελέγχου:
 - α) στις άτυπες ομάδες φίλων.
 - β) στην τυπική ομάδα της σχολικής τάξης.
- Ένα κοινωνικό σύστημα, στο οποίο δεν λειτουργεί κοινωνικός έλεγχος είναι αδιανόητο.

Οι κανόνες στη σχολική τάξη (1/3)

- Σχολική τάξη: Πόσο γνωστοί ή/ και αποδεκτοί είναι οι ισχύοντες κανόνες;
- Επαφίεται στον μαθητή και στην μαθήτριά να «**αποκρυπτογραφήσει**» τους κανόνες μέσα από τις αντιδράσεις του εκπαιδευτικού;

Οι κανόνες στη σχολική τάξη (2/3)

- Η ύπαρξη και η λειτουργία των κανόνων γίνεται συνειδητή στον μαθητή όταν παρεμβαίνει ο έλεγχος από τον εκπαιδευτικό και σπάνια από τους συμμαθητές του.
- Οι θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις των πράξεων ενός μαθητή οδηγούν στη **συνειδητοποίηση των κανόνων στη σχολική τάξη** (Τσιπλητάρης, 1992).

Οι κανόνες στη σχολική τάξη (3/3)

- Ο/ Η μαθητής/ τρια στη σχολική τάξη έχει μια σειρά εμπειριών.
- Οι εμπειρίες αυτές υποδηλώνουν το **επιτρεπτό** και το **ανεπίτρεπτο** για το **εκάστοτε εκπαιδευτικό** και την **εκάστοτε σχολική τάξη**.

Η κύρωση ως πρόβλημα ψυχοπαιδαγωγικής διάστασης (1/2)

- «Οι αρνητικές κυρώσεις αναστέλλουν την ικανοποίηση συγκεκριμένων προσωπικών αναγκών και θίγουν την προσωπικότητα του παραβάτη, επιφέροντας **πλήγματα στην αυτοαντίληψή του**» (Μπίκος, 2011).
- Οι κυρώσεις μπορούν να πλήξουν, σε ορισμένες περιπτώσεις, συνολικά, την προσωπικότητα των μαθητών.

Η κύρωση ως πρόβλημα ψυχοπαιδαγωγικής διάστασης (2/2)

- Οι εκπαιδευτικοί ως οι **μοναδικοί και ανεξέλεγκτοι κριτές**, οι οποίοι κρίνουν και αποφασίζουν για την παράβαση των κανόνων.
- Περιθωριοποίηση, χειραγώγηση και ενσωμάτωση: στρατηγικές εξασφάλισης της εύρυθμης λειτουργίας στη σχολική τάξη.
- Γενικού τύπου στρατηγικές: π.χ. Η περιθωριοποίηση ενός μαθητή συντελείται μέσα από την επιβολή κάποιων κυρώσεων.

Άμεση επιβολή κυρώσεων

- Ο εκπαιδευτικός χρησιμοποιεί τις κυρώσεις ανάλογα με την κρίση του.
- Άμεση επιβολή κυρώσεων: επέρχεται η συμμόρφωση του παραβάτη με τη σύνδεση της παράβασης ενός κανόνα με το αρνητικό συναίσθημα της τιμωρίας (Φράγκος, 1993).

Απειλές και συμβολικές κυρώσεις

- Απειλή για επιβολή κυρώσεων: για λόγους είτε στρατηγικής είτε παιδαγωγικής αντίληψης.
- Παρουσίαση και αναφορά στις συνέπειες από την παράβαση ενός κανόνα.
- Αναστολή επιβολής κυρώσεων: π.χ. (1) συμβολική ποινή στον παραβάτη (2) αντισταθμιστικά μέτρα: εξαιρετικές επιδόσεις σε άλλους τομείς της σχολικής ζωής.
- Προειδοποίηση στον μαθητή: σε περίπτωση υποτροπής, θα επιβληθεί η κύρωση που για την ώρα τελεί υπό αναστολή (Μπίκος, 2011).

Παράγοντες εμφάνισης προβλημάτων

- Συνθήκες οι οποίες δημιουργούν προβλήματα, αναπόφευκτα:
 - στενότητα του χώρου.
 - η φύση της σχολικής εργασίας: καταναγκαστική και περιοριστική.
 - συγκεκριμένες ανάγκες των παιδιών, στις οποίες δεν ανταποκρίνεται το σχολείο.

Αμοιβή ή ποινή;

- Συνήθως: Επικέντρωση του εκπαιδευτικού στην αποτροπή και στον κολασμό της ανεπιθύμητης συμπεριφοράς και όχι στην ανάδειξη και ενίσχυση της επιθυμητής συμπεριφοράς.
- Σύμφωνα με έρευνες, οι αμοιβές έχουν, με μεγαλύτερη συνέπεια, τα επιθυμητά αποτελέσματα, ενώ οι ποινές δεν έχουν απαραίτητα την αναμενόμενη επιρροή αλλά συχνά έχουν απλά αρνητικές συνέπειες, είτε για τη σχέση εκπαιδευτικού-μαθητή είτε για την αυτοεικόνα του μαθητή (Μπίκος, 2011).

Η παιδαγωγική αξία των κυρώσεων (1/3)

- Η συζήτηση για τις κυρώσεις έχει νόημα για τη σχολική ζωή, διότι τα παιδιά πρέπει να μάθουν να συμβιώνουν με βάση κάποιους κανόνες που ισχύουν.
- Καίριο ερώτημα: *«κατά πόσον είναι γνωστοί και αποδεκτοί από τους συμμετέχοντες οι κανόνες που ισχύουν;»*.

Η παιδαγωγική αξία των κυρώσεων (2/3)

- Παιδαγωγοί της Σχολής Dewey προτείνουν τη **θέσπιση των κανόνων με συμμετοχικές διαδικασίες** (Dewey, 1980).
- Επιτυγχάνεται η **μεγαλύτερη δυνατή αυτοδέσμευση & ο αυτοέλεγχος** των εμπλεκομένων.
- Εκτός από τον εκπαιδευτικό παρεμβαίνει και **ο κοινωνικός έλεγχος** εκ μέρους της **συμμαθητικής ομάδας**.

Η παιδαγωγική αξία των κυρώσεων (3/3)

- Η επιβολή κυρώσεων δεν είναι πάντα αυτονόητη ή άμεση, αλλά χρησιμοποιείται από τον εκπαιδευτικό ανάλογα με την κρίση του.
- Ο εκπαιδευτικός μπορεί να επιβάλλει άμεσα κυρώσεις, διότι θεωρεί ότι η σύνδεση της παράβασης ενός κανόνα με το αρνητικό συναίσθημα της τιμωρίας, θα έχει ως αποτέλεσμα τη συμμόρφωση του παραβάτη.

Η σωματική τιμωρία στα σχολεία

Αικατερίνη Γκαγκάνη
φοιτήτρια

Περιεχόμενα

- Ορισμός.
- Αποτελέσματα ερευνών για τη σχολική σωματική τιμωρία.
- Ορισμός του Κοινωνικού Κεφαλαίου.
- Η διαφοροποίηση του Κοινωνικού Κεφαλαίου στις Πολιτείες: αποτελέσματα έρευνας.

Ορισμός

- Σύμφωνα με τον Straus (1994) η σωματική τιμωρία (corporal punishment), είναι η χρήση σωματικής βίας με πρόθεση την πρόσκληση πόνου σε ένα παιδί, με σκοπό να διορθωθεί η συμπεριφορά του.

Αποτελέσματα ερευνών για τη σχολική σωματική τιμωρία (1/2)

- Η χρήση σωματικής τιμωρίας αποτελεί μια εναλλακτική μορφή πειθαρχίας.
- Παλαιότερες έρευνες(1984) δείχνουν ότι η χρήση της σωματικής τιμωρίας ήταν συνηθισμένη .
- Πρόσφατες έρευνες(2002) δείχνουν ότι τα περιστατικά από τη χρήση της σωματικής τιμωρίας έχουν μειωθεί.
- Επίσης, από το 1985, 22 πολιτείες έχουν ενεργοποιήσει νομοθεσίες που απαγορεύουν τη σωματική τιμωρία στα σχολεία.

Αποτελέσματα ερευνών για τη σχολική σωματική τιμωρία (2/2)

- Η σχολική σωματική τιμωρία μπορεί να προκαλέσει ψυχολογικά και σωματικά τραύματα.
- Επίσης, η σωματική τιμωρία στα σχολεία έχει μειωθεί, αλλά δεν έχει απαγορευτεί με κάποιου είδους νομοθεσία.
- Παρατηρείται άνιση χρήση σωματικής τιμωρίας σε αφροαμερικάνους και σε αρσενικούς μαθητές.
- Δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι το Αμερικανικό κοινό αντιτίθεται στη σχολική σωματική τιμωρία.
- Τέλος, φοιτητές παιδαγωγικής είναι αντίθετοι στη σχολική σωματική τιμωρία και φαίνεται να επηρεάζεται η γνώμη τους από τη μελέτη τους στη σχετική βιβλιογραφία.

Ορισμός του Κοινωνικού Κεφαλαίου

- Το κοινωνικό κεφάλαιο είναι το δίκτυο αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην κοινωνία και στους πολίτες και καθοδηγεί την συμπεριφορά των πολιτών σε διάφορες κοινωνικές περιπτώσεις.
- Το κοινωνικό κεφάλαιο μπορεί να ποσοτικοποιηθεί: χαμηλό ή υψηλό

Η διαφοροποίηση του Κοινωνικού Κεφαλαίου στις Πολιτείες: αποτελέσματα έρευνας (1/2)

- Οι πολιτείες που επιτρέπουν την σωματική στο σχολείο, έχουν μικρότερο μέσο όρο κοινωνικού κεφαλαίου από τις πολιτείες που την απαγορεύουν.
- Το ποσοστό σχολικής σωματικής είναι μεγαλύτερο στις νότιες περιοχές των ΗΠΑ, δηλαδή στη νοτιοανατολική, στη νοτιοδυτική και κεντρική.
- Το ποσοστό σωματικής τιμωρίας είναι αντιστρόφως ανάλογο της ποσότητας του κοινωνικού κεφαλαίου.
- Η μέση στήριξη στη σωματική τιμωρία είναι ανάλογη του ποσοστού σχολικής σωματικής τιμωρίας και αντιστρόφως ανάλογη του κοινωνικού κεφαλαίου στην περιοχή.

Η διαφοροποίηση του Κοινωνικού Κεφαλαίου στις Πολιτείες: αποτελέσματα έρευνας (2/2)

- Επίσης, οι διαφοροποιήσεις του κοινωνικού κεφαλαίου στις πολιτείες, εξηγούν και τις φυλετικές ανισότητες στην εφαρμογή της σωματικής τιμωρίας.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (1/2)

Ελληνόγλωσση:

1. Γκότοβος, Α. (1995). *Παιδαγωγική αλληλεπίδραση. Επικοινωνία και κοινωνική μάθηση στο σχολείο*. Αθήνα: Gutenberg.
2. Κυρίδης, Α. (1999). *Η πειθαρχία στο σχολείο. Θεωρία και έρευνα*. Αθήνα: Gutenberg.
3. Μπίκος, Κ. (2011). *Κοινωνικές σχέσεις και αλληλεπίδραση στη σχολική τάξη*. Θεσσαλονίκη: Ζυγός.
4. Ξωχέλλης, Π. (1999). *Εισαγωγή στην Παιδαγωγική*. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
5. Τσιπλητάρης, Α. (1992). *Ψυχοκοινωνιολογία της σχολικής τάξης*. Αθήνα.
6. Φράγκος, Χ. (1993). *Παιδαγωγικές έρευνες και εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.

Ενδεικτική βιβλιογραφία (2/2)

Ξενόγλωσση

1. Brophy, J.E. & Good, T.L. (1985). Teacher behavior and student achievement. In M. Wittrock (Eds.), Handbook of research on teaching. New York: McMillan, 392-431.
2. Dewey, J. (1980). Εμπειρία και εκπαίδευση, μτφρ. Α. Πολενάκης. Αθήνα: Γλάρος.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μπίκος Κωνσταντίνος.
«Η παιδαγωγική σχέση: αλληλεπίδραση και επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή. Κανόνες, συγκρούσεις και κυρώσεις: Η προβληματική των κυρώσεων και η θεσμοθέτηση κανόνων στη σχολική τάξη». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS157/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος Μαθήματος

Επεξεργασία: Μενέλαος Χ. Τζιφόπουλος
Θεσσαλονίκη, Χειμερινό εξάμηνο 2013-2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

